

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 29. nóvember 2024
Málsnúmer: 202410-0018
SS

Efni: Holtavörðuheildarlína 1 – umsögn um umhverfismatsskýrslu.

Vísað er til tölvubréfs frá Skipulagsstofnun, dags. 4. október 2024, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um umhverfismatsskýrslu vegna framkvæmdar Landsnets hf. á Holtavörðulínu 1.

Náttúrufræðistofnun veitti umsögn um matsáætlun framkvæmdarinnar þann 2. maí 2022. Þess ber að geta að sérfræðingar Náttúrufræðistofnunar sáu um rannsóknir á gróðurfari á línuleiðinni, þ.m.t. helstu valkostum og á efnistökusvæðum fyrir Landsnet og eru höfundar meðfylgjandi sérfræðiskýrslu. Ekki verður því veitt umsögn um fyrirkomulag eða aðferðir varðandi mat á gróðri. Hins vegar er veitt umsögn um áhrifamatið og niðurstöðu umhverfismatsins fyrir gróður. Til viðbótar við umfjöllun um gróður fjallar umsögnin fyrst og fremst um aðra þá umhverfispætti sem mest tengjast fagsviði stofnunarinnar þ.e. jarðminjar og fuglalíf. Einnig verður styttri umfjöllun um umhverfispættina vatnalíf og ásynd og landslag en þó með þeim fyrirvara að vegna umfangs umhverfismatsskýrslunnar gafst ekki tækifæri til að rýna til hlítar öll gögn um þá umhverfispætti.

Náttúrufræðistofnun telur almennt að umhverfismatsskýrslan sé vel unnin, greinargóð, skipulögð og mjög yfirgripsmikil og byggist að stærstum hluta á ítarlegum og vönduðum gögnum. Þá er framkvæmdinni lýst gaumgæfilega og jákvætt að fjallað er um mótvægisáðgerðir í samhengi við einstaka umhverfispætti, misítarlega þó. Það hjálpar til við umhverfismatið að skipta framkvæmdinni í fjóra aðskilda leggi sem eru flestir mátulega stórir til að niðurstaða umhverfismatsins sé lýsandi fyrir hvern legg fyrir sig. Hættan er nefnilega þegar umhverfismat er framkvæmt á löngum línuleiðum að ekki sé nægilega hægt að taka tillit til fjölbreytilegra aðstæðna á leiðinni og útkoma matsins verði því einhvers konar meðaltal sem gefur ekki upp skýra mynd af umhverfisáhrifunum. Það er helst leggur D, sem er sá lengsti, þar sem hætta er á að munur á aðstæðum í láglendi í Norðurárdal og á hálendi Holtavörðuheidar endurspeglar ekki nægilega í endanlegu mati. Þetta er alla jafna vel ávarpað í texta greinargerðar en í samantekt og almennt umfjöllun um heildarniðurstöðu er mikilvægt að hafa þetta líka í huga.

Eftirfarandi eru athugasemdir við umfjöllun umhverfismatsskýrslunnar um tiltekna umhverfispætti sem metnir voru:

Jarðmyndanir

Náttúrufræðistofnun gerir ekki athugasemd við niðurstöðu umhverfismatsins varðandi áhrif á jarðmyndanir. Jákvætt er að jarðminjar sem skilgreindar eru með hátt verndargildi í lögum virðast lítið verða fyrir áhrifum af framkvæmdinni. Ljóst er að almennt fylgir minna rask valkostum þar sem núverandi byggðalínu er fylgt, einkum á B- og C-leið þar sem aðrir valkostir

fara alla jafna nokkuð frá núverandi línu. Sérstaklega virðist valkostur B1 óheppilegur fyrir jarðmyndanir þar sem óraskaðar klappir og ásar verða fyrir raski. Víða annars staðar eru jarðmyndanir huldar gróðri. Ljóst er að valkostur BC1-Hallarmúlaleið er mun óheppilegri með tilliti til áhrifa á jarðmyndanir en aðalvalkosturinn.

Varðandi efnistökusvæði þá er jákvætt að stór meirihluti efnistökusvæða eru þegar skilgreind og í notkun. Þó eru óröskuð svæði allnokkur þar sem neikvæð áhrif geta orðið umtalsverð, m.a. á ýmsum setmyndunum sem hafa verndargildi og vísindalegt gildi t.d. um jöklunarsögu síðjökultíma, þó þær teljist ekki til verðmætustu jarðmyndana skv. viðmiðum í lögum. Mest er um óröskuð svæði á D-leið í Norðurárdal og Holtavörðuheidi. Þar eru áhrifin metin neikvæðust og tekur Náttúrufræðistofnun undir það. Einkum eru efnistökusvæði við Hafþórsstaði og Miklagilsskísl stór og verða áberandi í landslaginu og valda töluverði raski á jarðmyndunum. Erfitt er að vega uppi rask á jarðmyndunum þar sem það er óafturkræft en mikilvægt að vandað sé til frágangs að framkvæmdum loknum sem og umgengni um efnistökusvæði til að draga úr umfangi rasks eins og hægt er.

Gróður

Náttúrufræðistofnun gerir ekki athugasemd við niðurstöðu umhverfismatsins varðandi áhrif á gróður sem byggist á ítarlegri yfirferð gagna og vandlegum samanburði milli valkosta. Heilt yfir er ljóst að þrátt fyrir að Holtavörðuheidarlína 1 muni fylgja núverandi byggðalínu að stórum hluta og víða liggja um mannvistarbelti, þá muni rask á gróðri vegna framkvæmdar hennar verða mikið. Það rask verður að töluverðu leyti á votlendi með hátt eða mjög hátt verndargildi sem víða er lítt snortið og víðfemt og uppfyllir viðmið um sérstaka verndun skv. 61. gr. laga um náttúruvernd nr. 60/2013. Það á sérstaklega við um B-leið meira og minna alla, en einnig á tilteknum hlutum annarra leiða, þ.m.t. allstórum svæðum á D- og C-leiðum. Einnig verður rask á náttúrulegum birkiskógi á C-leið sem hefur líka hátt verndargildi og sömuleiðis rask á lítt snortnu gras- og mólendi sem þrátt fyrir lægra verndargildi er t.d. mikilvæg búsvæði fyrir fugla og aðrar lífverur. Rask á mólendi verður mest á D-leið. Einnig verður mögulegt rask eða afleidd áhrif á tjarnir hér og þar á línuleiðinni sem sumar falla einnig undir ákvæði 61. greinar.

Almennt er enginn valkostur sem til skoðunar er í umhverfismatinu (á leiðum A, B og C) þess eðlis að val á honum dragi mjög úr raski á þessum verðmætu vistgerðum umfram aðra valkosti. Valkostur A1 felur í sér þó minna rask en valkostur A1a þó báðir teljist hafa óveruleg áhrif. Á B- og C-leið er alla jafna mjög lítill munur milli valkosta þegar tekið er tillit til mikilvægis og viðkvæmni gróðurs og áhrifamatsins sbr. Mynd 10.71 og þeir flestir metnir með talsverð neikvæð áhrif á gróður (B1 og B1a með nokkuð neikvæð). Þó má benda á að valkostur B5 sem er meðal aðalvalkosta er metinn neikvæðari en samanburðarvalkosturinn B5a og er B5 næst allra valkosta, sem í matinu eru, að flokkast sem valkostur með verulega neikvæð áhrif. Það er vegna mikils umframrasks á votlendi en á Mynd 10.33 sést vel hve umfang votlendis er mun meira á B5 en B5a og mikilvægi og viðkvæmni gróðurs þar metin meiri sbr. töflu 10.5. Með tilliti til gróðurs telur Náttúrufræðistofnun því óheppilega niðurstöðu að velja B5 - Þrætunguleið sem aðalvalkost umfram B5a. Aðalvalkostir B1 og B2 eru ekki síðri en valkostir meðfram byggðalínu þegar kemur að áhrifum á gróður eingöngu. Með tilliti til áhrifa á gróður er afar lítill munur milli valkosta á C-leið eins og sést á Mynd 10.71 og erfitt að bera þá saman. Samhengi við áhrif á aðra umhverfispætti mun því ráða meiru um valkostasamanburð

á C-leið en áhrif á gróður ein og sér. Á D-leið eru engir valkostir. BC1-leiðin um Hallarmúla er metin með talsvert neikvæð áhrif, en er þó fremur sambærileg og samanburðarleiðin BC1a þegar kemur að áhrifum á gróður svo sá umhverfisþáttur nægir ekki einn og sér til að gera upp á milli þeirra valkosta.

Í ljósi þess að heildarframkvæmd á Holtavörðuheildarlínu 1, óháð valkostum að mestu, mun fela í sér mikið rask á gróðri, þ.m.t. á stórum votlendissvæðum og öðru verðmætu og lítt röskuðu gróðurlendi, skiptir öllu máli að huga að mótvægisáðgerðum og leita allra leiða við að minnka þau viðamiklu neikvæðu áhrif sem umhverfismatið sýnir svo afdráttarlaust. Raskið verður vegna beins rasks línuvega og mastursstaða og einnig mögulegra óbeinna áhrifa, einkum á vatnsflæði í votlendi og mögulegar breytingar á tegundasamsetningu í kjölfarið, a.m.k. tímabundið. Í umhverfismatsskýrslunni kemur fram að reyna á eftir föngum að draga úr áhrifum vegna aðkomu- og línuvega með því að nýta fyrirliggjandi vegi og slóða. Þar sem þörf er talin á línuvegum er sums staðar leitast við að leggja þá í þurrlandi frekar en í votlendi og þá einnig í rýrari vistgerðir sem almennt eru með lægra verndargildi. Þar sem óhjákvæmilegt er að leggja þá um votlendi er lagður út jarðvegsdúkur í stað þess að fara í jarðvegsskipti til að minnka líkur á áhrifum á vatnsflæði um votlendið. Náttúrufræðistofnun ítrekar fyrri ábendingar, m.a. í sérfræðiskýrslum, um mikilvægi þess að reyna að staðsetja og hanna vegslóða þannig að rask af þeim verði sem minnst. Best væri að fækka þeim eins mikið og hægt er. Til að vega upp óhjákvæmilegt rask á votlendi stefnir Landsnet að því að kosta framkvæmdir á endurheimt votlendis í samráði við Umhverfisstofnun og sveitarfélög. Einnig er stefnt að því að kosta framkvæmdir á endurheimt birkiskóga í samráði við Land og Skóg. Mikilvægt er að þessu verði fylgt eftir af festu.

Þá má benda á hættu sem getur stafað vegna sinkmengunar frá raflínumöstrum en mosar eru sérstaklega viðkvæmir þar sem þeir eru ríkjandi gróður, s.s. í moslendi og mólendi. Stefnt er að vali á hágæðasinkhúð sem á að draga úr mengunarhættu sem er jákvætt. Varðandi efnistökusvæði eru bein áhrif af notkun þeirra á gróður fremur lítil en huga þarf að áhrifum efnisflutninga á t.d. útbreiðslu framandi ágengra tegunda og koma af fremsta megni í veg fyrir slíkt.

Fuglalíf

Heildaráhrif framkvæmdarinnar á fuglalíf eru metin nokkuð neikvæð á fuglalíf og getur Náttúrufræðistofnun tekið undir þá niðurstöðu í heild. Töluverður munur er þó á metnum áhrifum eftir ólíkum hlutum línunnar og eru þau metin mun minni fyrir C-hluta en hina hlutana þrjá þar sem áhrifin eru metin nokkuð til talsvert neikvæð, óháð valkostum að mestu. Víða mun röskun verða á búsvæðum fugla, m.a. á mikilvægu fuglasvæði – Arnarvatnsheiði/Tvídægru – og í mikilli nálægð við fleiri mikilvæg fuglasvæði, einkum Andakíl, Grunnafjörð og Hvalfjörð. Einnig verður víða rask á búsvæðum þar sem þéttleiki fugla er mikill og/eða á svæðum sem eru mikilvæg búsvæði fyrir ábyrgðartegundir og tegundir á valista. Náttúrufræðistofnun tekur undir með niðurstöðu matsins að blesgæs er sú tegund sem sérstaklega þarf að huga að með tilliti til áhrifa framkvæmdarinnar. Rétt er að við almennt mat á röskun búsvæða er hætta á að slík röskun sé meiri þegar valkostir fela í sér að brjóta nýtt land undir mannvirkjabelti. Það getur þó verið breytilegt ef t.d. búsvæði fugla nær núverandi byggðalínu, s.s. tiltekna vistgerðir eða vötn og tjarnir, hafa hærra gildi fyrir fuglalíf en valkostir sem fela í sér hliðrun.

Ljóst er að framkvæmdin mun auka áflugshættu því jafnvel þótt byggðalínu yrði alltaf fylgt og engin ný mannvirkjabelti, þá mun Holtavörðuheildarlína 1 verða hærri en byggðalínan og líkur á áflugi því aukast alls staðar. Þar sem valkostir gera ráð fyrir hliðrun bætast við fleiri mannvirkjabelti með áflugshættu á nýjum svæðum. Óháð útfærslu er því skýrt að gera þarf ráðstafanir til að draga úr slíkri hættu alls staðar þar sem við á.

Náttúrufræðistofnun gerir ekki athugasemdir við aðferðafræði eða niðurstöður þeirra fuglaathugana sem framkvæmdar voru í umhverfismatinu. Stofnunin vill þó árétta að rannsóknir á áflugi geta falið í sér ýmsar skekkjur sem taka þarf tillit til. Eftir því sem fuglarnir eru minni, því minni líkur eru að finna hræ þeirra auk þess sem rannsóknir erlendis frá hafa sýnt að þau geta verið mjög fljót að hverfa. Benda má á að meðfram línunum um Andakíl og Grundartanga var einungis gengið tvisvar sinnum og er það í minna lagi til að fá gott mat á áflug. Þrátt fyrir að ferðirnar væru fáar fundust hræ sem benda greinilega til þess að ákveðin svæði feli í sér meiri áflugshættu en önnur og það ber að taka alvarlega. Mikilvægt er að slík svæði séu áfram vöktuð til að fá skýrari mynd á áflugið. Best væri að nota myndavélar eða aðrar tæknilausnir. Þá telur Náttúrufræðistofnun mikilvægt að efla rannsóknir sem stuðla að því að fjölga notkun senditækja til að bæta upplýsingar um ferðir hinna ýmsu fuglategunda.

Á svæði A er mikilvægi og viðkvæmni fuglalífs metin miðlungs fyrir báða valkosti sem þar eru til skoðunar. Hins vegar er umfang áhrifa metið meira fyrir valkost A1.a heldur en aðalvalkostinn A1 þar sem minna rask verður á búsvæði Hólmavatns í framkvæmd á aðalvalkostinum. Á hinn bóginn er hætta á áflugi metin meiri fyrir A1 en A1.a, þar sem þá bætist við nýtt mannvirkjabelti á svæðinu sem mikilvæg flugleið álfra og gæsa og fleiri fugla liggur um, enda svæðið mitt á milli tveggja mikilvægra fuglasvæða, Grunnafjarðar og Hvalfjarðar. Athuganir á áflugi á núverandi byggðalínu norðan við Grundartanga sýnir að áflug er verulega mikið á svæðinu. Í raun er núverandi ástand óviðunandi og nauðsynlegt að grípa til aðgerða til að draga úr áfluginu. Holtavörðuheildarlína 1 mun auka áflugshættu og af valkostunum tveimur er það nokkuð skýrt að valkostur A1 er verri en A1.a. Náttúrufræðistofnun telur því að af tvennu illu ætti að forðast valkost A1 þrátt fyrir að umfang annarra áhrifa á fuglalíf sé metið minna. Svo alvarleg er staðan með tilliti til áflugs og aukinnar áflugshættu. Mjög mikilvægt er að auka vöktun á áflugi á svæðinu samhliða uppbyggingu Holtavörðuheildarlínu 1 og ráðast strax í mótvægisáðgerðir.

Á B-hluta línunnar er nokkur munur á valkostunum með tilliti til metinna áhrifa á fugla. Valkostur B3 sem er ekki aðalvalkostur framkvæmdarinnar sker sig nokkuð úr því hann er sá eini þar sem áhrif á fuglalíf eru metin talsvert neikvæð enda liggur valkosturinn um dvalarsvæði blesgæsa og áflugshætta sömuleiðis metin miðlungs til mikil. Náttúrufræðistofnun tekur undir með því að hafna þeim valkosti. Aðalvalkostirnir þrír, B1, B2 og B5 eru allir metnir með nokkuð neikvæð áhrif, af þeim er B1 metinn með hærra mikilvægi og viðkvæmni fyrir fuglalíf en hinir tveir. Allir þrír eru þó metnir með eilítið meiri neikvæð áhrif en samanburðarvalkostirnir sem fela í sér að fylgja byggðalínunni. Það er einkum vegna aukinnar áflugshættu enda um ný mannvirkjabelti að ræða. Munurinn er þó ekki mikill því alla jafna liggja nýju valkostirnir fjær mikilvæga fuglasvæðinu í Andakíl en núverandi byggðalína. Engu síður telur Náttúrufræðistofnun skýrt í niðurstöðu matsins að til að draga úr áflugshættu fyrir blesgæs og aðrar fuglategundir sé á B-hluta línunnar skynsamlegra að fylgja byggðalínunni frekar en að brjóta nýtt land og bæta við nýjum mannvirkjabeltum.

Á C-hluta línunnar eru áhrif á fuglalíf metin óveruleg til nokkuð neikvæð og þetta svæði sker sig frá hinum þremur eins og áður hefur komið fram. Engir valkostir skera sig frá hinum og koma allir þokkalega vel til greina. Almenn viðmið um áhrif á fugla eiga hér við eins og annars staðar, þ.e. að fylgja byggðalínunni frekar en að brjóta nýtt land og bæta við mannvirkjabeltum felur í sér minni neikvæð áhrif á fuglalíf en aðrir valkostir. En á þessum hluta er eðlilegt að aðrir umhverfisþættir þar sem áhrif eru metin meiri vegi þyngra við val á útfærslum hér en áhrif á fuglalíf.

Á D-hluta línunnar eru áhrif á fuglalíf metin nokkuð neikvæð enda liggur línan um mikilvægt fuglasvæði (Arnarvatnsheiði-Tvíðægra) að hluta og raskar ýmsum búsvæðum fugla. Áflugshætta mun einnig aukast með nýrri og hærri línu en engin ný mannvirkjabelti eru áformuð sem er jákvætt. Mikilvægar flugleiðir álfta og gæsa liggja um svæðið og huga þarf vel að mótvægisáðgerðum, einkum þar sem rannsóknir sýna mestu álagspunktana. Bæta ætti rannsóknir á ferðum fleiri fugla, t.d. himbrima og lóms, um svæðið til að fá betri sýn á mögulega áflugshættu.

BC-valkosturinn um Hallarmúlaleið er metin óæskilegri en samanburðarleiðin, m.a. vegna aukinnar áflugshættu þar sem hún felur í sér mjög langa, nýja línuleið yfir svæði sem eru óskert af raflinum. Náttúrufræðistofnun er samþykkt því að henni sé hafnað.

Náttúrufræðistofnun telur afar mikilvægt að lögð sé áhersla á að útfæra og framkvæma nauðsynlegar mótvægisáðgerðir til að draga úr neikvæðum áhrifum á fuglalíf. Þær snúa m.a. að mótvægisáðgerðum til að draga úr búsvæðaraski en um þær er að mestu fjallað í kafla umhverfismatsins um gróður og má þar nefna áðgerðir til að draga úr breytingum á vatnsflæði í votlendi. Í kafla 11 um fugla er einkum fjallað um mótvægisáðgerðir gegn áflugi og þær fela m.a. í sér að skilgreina sérstök álagssvæði, einkum fyrir blesgæs en einnig almennt. Þá er stefnt að því að auka sýnileika raflína með merkingum. Mjög mikilvægt er að þetta sé útfært vandlega, byggt á bestu upplýsingum um gagnsemi ólíkra merkinga og að markviss vöktun með áflugi sé sett á laggirnar til að meta árangur áðgerðanna.

Stofnunin vill einnig benda á að það eru staðfest tilvik um að hafernir hafa drepist við að fljúga á línur, t.d. á Brennimelslínu 1 þar sem hún liggur yfir í Þyril í Hvalfirði. Mikið er um ferðir arna víða á áhrifasvæði framkvæmdarinnar þ.m.t. Hvalfirði, Borgarfirði og Holtavörðuheiði og er util upplýsingar um þær ferðir í forum Náttúrufræðistofnunar. Fyrir jafn faliðaðan stofn þarf ekki mikil umframafföll til að hafa neikvæð áhrif á stofnstigi. Því er mikilvægt að við mat á áflugshættu og mögulegar mótvægisáðgerðir sé tekið tillit til tegundarinnar

Vatnalíf

Við undirbúning umsagnarinnar gafst ekki tími fyrir Náttúrufræðistofnun að kynna sér ítarlega niðurstöður umhverfismatsins er varðar vatnalíf, þ.m.t. meðfylgjandi sérfræðiskýrslur, en stofnunin vill ávarpa eftirfarandi atriði sem fjallað er um í greinargerð umhverfismatsskýrslunnar.

Eitt stöðuvatn, Hólmavatn, og allmargar ár, þ.m.t. stærri ár sem sumar eru gjöfular laxveiðiár, eru á línuleiðinni og geta orðið fyrir áhrifum af framkvæmdinni. Þá eru 18 möguleg efnistökusvæði staðsett í eða við árfarvegi eða vötn og meta þarf áhrif efnistökkunnar á lífríki þessara ferskvatnsvistkerfa. Jákvætt er að stuðst verður við ráðleggingar Hafrannsóknarstofnunar og m.a. forðast efnistöku úr ám eða vötnum nema nauðsyn krefur og þá samkvæmt leiðbeiningum Hafrannsóknarstofnunar um nauðsynlegar mótvægisaðgerðir.

Á A-hluta línunnar mun valkostur A hafa meiri áhrif á lífríki Hólmavatns sem og Kalmansár vegna líklegs uppróts og gruggmyndunar en valkostur A1 þar sem hann mun ekki raska vötnum eða árfarvegi. Engir valkostir á B, C eða D leið né valkostur BC1 munu valda landraski í vötnum eða árfarvegum. Hins vegar eru efnistökusvæði á B, C og D-hlutum línunnar og er vatnalíf sérstaklega metið með hátt mikilvægi og miðlungs-hátt viðkvæmni á völdum efnistökusvæðum í B-hluta (í áreyrum Hvítár) og C-hluta (á áreyrum Litlu-Þverár og Örnólfsdalsár sem báðar tilheyra vatnasviði Þverár). Í D-hluta eru efnistökusvæði við Norðurá en vatnalíf þar er metið með miðlungs mikilvægi og lágt-miðlungs viðkvæmni.

Efnistaka úr áreyrum getur valdið röskun á árfarvegi, búsvæðum og veiðistöðum og er metið að varanleiki áhrifa geti orðið mikill, þ.m.t. áhrif á lífríki. Fiskiganga getur minnkað og þar með veiði. Fram kemur að sérfræðingar Hafrannsóknarstofnunar mæla eindregið gegn efnistöku á efnistökusvæðum staðsettum á áreyrum á B og C-hluta línunnar þar sem áhrifin eru talin geta verið mikil. Náttúrufræðistofnun telur afar mikilvægt að ráðleggingum Hafrannsóknarstofnunar sé fylgt. Neikvæð áhrif á lífríki straumvatna, þ.m.t. fiska, geta haft áhrif upp fæðukeðjuna, t.d. á fugla sem nýta sér árnar sem fæðuöflunarsvæði. Forðast ber því að taka áhættu á slíkum afleiðingum. Ef ekki er mögulegt að falla frá þeim efnistökuáformum sem Hafrannsóknarstofnun mælir gegn, þarf að tryggja að mótvægisaðgerðir séu framkvæmdar og að öruggt sé að þær dugi til að koma í veg fyrir óásættanleg neikvæð áhrif. Fram kemur í umhverfismatsskýrslunni að svo stöddu liggi ekki fyrir ákvörðun um endanleg efnistökusvæði og að nákvæm efnistökuáætlun verði sett fram á síðari stigum. Óvissa er því um hvernig endanleg útfærsla á þessum framkvæmdaþætti verður. Mikilvægt er að greiða úr þeirri óvissu og forðast að taka óþarfa áhættu fyrir lífríki þeirra straumvatna sem um ræðir.

Ásýnd og landslag

Við undirbúning umsagnarinnar gafst ekki tími fyrir Náttúrufræðistofnun að kynna sér ítarlega niðurstöður umhverfismatsins er varðar ásýnd og landslag, þ.m.t. meðfylgjandi sérfræðiskýrslur, en stofnunin vill ávarpa eftirfarandi atriði sem fjallað er um í greinargerð umhverfismatsskýrslunnar.

Holtavörðuheidiarlína 1 verður vel sýnileg og almenn ásýndaráhrif og áhrif á landslag því umtalsverð breyting frá núverandi ástandi. Nokkur munur er þó milli valkosta hvað varðar ásýndaráhrif sbr. Mynd 14.5, en þau voru metin út frá ásýndarbreytingum frá byggð annars vegar og fjölförnum stöðum hins vegar. Valkostir á B-leið eru t.d. töluvert mismunandi og þar hefur B3 mest neikvæð áhrif en B1 og B5 minnst. Minni munur er milli valkosta á C-leið en þar virðast minni ásýndaráhrif af valkostum sem fela í sér hliðrun heldur en þar sem ný lína er lögð meðfram byggðarlínu. Ljóst er að valkostur BC1 fær slæma einkunn með tilliti til ásýndaráhrifa sem bætir við rök gegn því að sú leið sé valin.

Varðandi áhrif á landslag er stuðst við greiningar á landslagi samkvæmt LCA aðferðafræðinni eins og áður hefur verið gert í umhverfismati flutningslína Landsnets. Holtavörðuheildarlína 1 mun liggja um þrjár landslagsgerðir og alls fimm landslagssvæði samkvæmt LCA greiningunni. Fyrir hvert landslagssvæði er lagt mat á grunnástand þar sem horft er til gildis landslags og hversu viðkvæmt það er fyrir breytingum. Mat á gildi felur m.a. í sér mat á verndargildi m.t.t. náttúruminja og þar er m.a. horft til verndarsvæða og náttúruminja undir verndun. Einnig er lagt mat á minja- og sagnagildi og útivistargildi. Náttúrufræðistofnun hefur ekki faglegar forsendur til að leggja mat á gildismat varðandi aðra þætti en verndargildi m.t.t. náttúruminja sem takmarkar hversu vel stofnunin getur lagt mat á heildargildið og hvernig það hefur áhrif á umhverfismatið. Stofnunin hefur sömuleiðis takmarkaðar forsendur til að leggja mat á viðkvæmni þar sem er horft til ýmissa þátta sem ekki eru á fagsviði stofnunarinnar. Við gildismat einstakra landslagsheilda sem fjallað er um í kafla 15.3.3 er ekki alveg skýrt hvernig ólíkir matsþættir koma saman eða hvernig vægi þeirra er reiknað þegar niðurstaða gildismatsins er kynnt. Eins og áður segir telur Náttúrufræðistofnun sig ekki hafa forsendur til að rýna flokkun landslagsheildanna til hlítar en vill þó benda á tilfelli þar sem stofnunin setur spurningamerki við gildismatið.

Það er m.a. Hvalfjarðarströnd og Leirársveit sem er metin með lágt mikilvægi sem landslagsheild. Vissulega eru ummerki mannsins mjög ríkjandi innan heildarinnar en nálægð hennar við verndarsvæði Grunnafjarðar og aðrar aðliggjandi landslagsheildir, s.s. Skarðsheiði, Akrafjall og innanverðan Hvalfjörð þar sem landslag er stórskorið og fjölbreytt, myndi maður halda að skipti máli við mat á þessari tilteknu landslagsheild. Það er erfitt að taka hana úr samhengi við nálæg svæði enda útsýni úr landslagsheildinni mikið og skoða þyrfti betur innan landslagsheildarinnar hvort viðkvæmnin sé alls staðar sú sama. Velta má fyrir sér hvort miðlungs mikilvægi væri ekki eðlilegri niðurstaða.

Landslagsheildin Norðurárdalur er metin með miðlungs til hátt mikilvægi. Náttúrufræðistofnun telur að þrátt fyrir áberandi ummerki mannsins sé landslag svæðisins það fjölbreytt og stórbrotið á köflum að nærri lagi væri að flokka gildi þess sem hátt. Mun fleiri áberandi kennileiti er þar að finna en Baulu og Norðurá, svo sem Grábrók og Grábrókarhaun, Hreðavatn og fleiri svipmikil fjöll eins Hraunsnefsöxl, Vikrafell og sjálfan Grjótháls sem myndar svipmikla umgjörð um hluta dalsins. Fjölbreytt gróðurfar, þ.m.t. mikið birkikjarr sem er vistgerð með hátt verndargildi, setur sterkan svip víða í dalnum.

Við mat á áhrif Holtavörðuheildarlínu 1 á landslag er nokkur munur eftir línuhlutum og þeim landslagsheildum sem línan liggur um. Heilt yfir eru áhrifin metin nokkuð til talsvert neikvæð fyrir alla fjóra línuhluta sbr. mynd 15.20. Almennt má segja að þar sem valkostir gera ráð fyrir hliðrun á línunni og nýju mannvirkjabelti eru áhrif á landslag metin meiri og neikvæðari en þar sem línan liggur samhliða núverandi byggðalínu. Það á þó ekki við um valkosti B1 og B2 sem eru metnir með sambærileg eða jafnvel minni áhrif en samanburðarvalkostir. Er það einkum vegna meiri nálægðar samanburðarvalkosta við byggð, samlegðaráhrifa við Hrutatungulínu 1 og því sem ásýndarmyndir sýna.

Náttúrufræðistofnun gerir að öðru leyti ekki athugasemdir við niðurstöðu umhverfismats um áhrif á ásýnd og landslag.

Heildarmat á umhverfisáhrifum

Mynd 22.1 sýnir niðurstöðu áhrifamatsins fyrir alla umhverfispætti og ber saman ólíka valkosti sem til skoðunar voru í matinu. Þar sést vel það sem áður hefur komið fram að framkvæmdin óháð valkostum mun fela í sér að stærstum hluta talsvert neikvæð áhrif á gróður og alla jafna óveruleg til neikvæð áhrif á jarðminjar og vatnalíf ekki er skýrt í þeirri töflu hvort mat á áhrifum efnistöku sé þar innifalið). Áhrif á fuglalíf eru breytilegri, bæði milli línuleiða þar sem C-hlutinn sker sig úr en einnig í meira mæli milli valkosta. Einnig er meiri breytileiki þegar kemur að áhrifum á ásynd og landslag þótt í flestum tilfellum séu áhrifin metin nokkuð eða verulega neikvæð. Ýmissa grasa kennir síðan með aðra umhverfispætti sem Náttúrufræðistofnun leggur ekki sérstakt mat á en t.d. hefur framkvæmdin víða nokkur til talsvert neikvæð áhrif á landbúnað og skógrækt og nokkuð neikvæð áhrif á ferðaþjónustu og útivist og loftslag. Upp koma allmörg tilfelli þar sem valkostagreining er ekki samhljóða með tilliti til áhrifa á ólíka umhverfispætti, sem gerir það vandasamt að meta hvaða valkostur er heppilegri.

Valkostur BC – Hallarmúlaleið, er óheppilegri valkostur en aðalvalkosturinn þegar kemur að áhrifum á jarðmyndun og sennilega eilítið óheppilegri sömuleiðis fyrir áhrif á fuglalíf og landslag og ásynd en aðalvalkosturinn. Fyrir aðra umhverfispætti virðist hann aldrei fela í sér minni umhverfisáhrif en aðalvalkosturinn. Því er eðlileg niðurstaða að hafna þeim valkosti og er Náttúrufræðistofnun fylgjandi því.

Valkostur A1 er aðalvalkostur framkvæmdarinnar á A-hluta línuleiðarinnar, og er það m.a. rökstutt þar sem hann er talinn hafa minni áhrif á gróður, ásynd og landslag, ferðaþjónustu og útivist og loftslag en valkostur A sem fylgir byggðalínunni. Náttúrufræðistofnun telur engu að síður að þrátt fyrir að það muni fela í sér meiri neikvæð áhrif á gróður og mögulega búsvæði fuglategunda sem nýta sér votlendi, sé ástæða til að hafa miklar áhyggjur af þeirri auknu áflugshættu sem valkostur A1 felur í sér. Áflug er nú þegar mikið vandamál við núverandi byggðalínu og af tvennu illu, eru meiri líkur á að valkostur A1 muni valda meiri aukningu á áflugshættu því þá eru tvö mannvirkjabelti í stað eins á þessari mikilvægu farleið ýmissa fuglategunda þ.m.t. viðkvæmra tegunda eins og hafarnar. Þetta mætti koma skýrar fram í samantekt á umhverfisáhrifunum í kafla 22.2.1.2. Þá þyrfti einnig að leggja í mótvægisáðgerðir á mun stærra svæði heldur en ef valkostur A er valinn. Fyrir þennan tiltekna legg Holtavörðuheidarlínu 1 er það mat Náttúrufræðistofnunar að mikilvægast sé að draga sem mest úr áflugi, þó það þýði meira rask á votlendi og við Hólmavatn.

Á B-hluta línuleiðarinnar eru meðal aðalvalkosta að hliðra legu línunnar frá núverandi byggðarlínu á þremur stöðum sem eru valkostir B1, B2 og B5. Allt eru þetta frekar stuttir leggir og því kemur kannski ekki á óvart að samanburðir við valkostinn að fylgja núverandi byggðarlínu gefa sjaldnast til kynna mikinn mun. Helst er það rask á jarðmyndunum sem er metið meira fyrir alla þrjá valkostina. Þá er áflugshætta fyrir fugla metin eilítið meiri því um ný mannvirkjabelti er að ræða. Á móti vegur að í tilfelli B1 fjarlægist línan mikilvæga fuglasvæðið í Andakíl og gæti þar með hlífð búsvæðum blesgæsa. Áhrif á gróður eru alls staðar talsvert neikvæð í B-hlutanum og framkvæmd mótvægisáðgerða því lykilatriði til að vega upp þau neikvæðu áhrif. Eilítið meira rask verður á votlendi í valkosti 5 en samkvæmt byggðalínunni. Miðað við þá niðurstöðu sem er kynnt í umhverfismatinu telur Náttúrufræðistofnun að

valkostur B2 komi jafn vel til greina og valkostur B2.a sem fylgir byggðarlínunni en sé ekki endilega mikið heppilegri með tilliti til þeirra umhverfisþátta sem stofnunin leggur mat á. Hins vegar er skýrt að valkostir B1 og B5 séu síðri en samanburðarvalkostirnir sem fylgja byggðalínunni og er stofnunin ósammála þeirri niðurstöðu umhverfismatsins að velja þá sem aðalvalkosti.

Á C-hluta línuleiðarinnar er valkostur C2 valinn er sem aðalvalkostur af þeim fjórum sem þar eru til skoðunar. Hann er eini valkosturinn sem metinn er með minni umhverfisáhrif en samanburðarkosturinn sem fylgir núverandi byggðalínu. Þó eru áhrif á jarðmyndanir og fuglalíf metin meiri. Aukin áhrif á fuglalíf er einkum vegna meiri áflugshættu við að velja annað mannvirkjabelti. Svæðið er þó ekki metið sérstaklega mikilvægt fyrir farleiðir fugla og áhrif á fuglalíf metin óveruleg til nokkuð neikvæð. Náttúrufræðistofnun myndi telja ákjósanlegra að velja valkost C2.a sem fylgir núverandi byggðalínu en telur valkost C2 ekki þess eðlis að hann feli í sér mikið verri kost. Þó ætti að horfa til mögulegra sammögnunaráhrifa valkosta sem fela í sér hliðrun á línu með tilheyrandi aukinni áflugshættu á áhrifasvæði framkvæmdarinnar í heild, og ef önnur sjónarmið vega ekki þyngra ætti alla jafna að forðast ný mannvirkjabelti eins og kostur er.

Á D-hluta línuleiðarinnar eru engir valkostir og þar sem töluvert er um nokkuð eða talsvert neikvæð áhrif á ýmsa umhverfisþætti er lykilatriði hér eins og almennt með framkvæmdina í heild sinni að horft sé til þess að mótvægisáðgerðum sé beitt með markvissum hætti til að minnka umfang og áhrif af raski á jarðminjar, gróður og búsvæði fugla og vatnalífs, áhrif á ásýnd og landslag og til að draga úr áflugshættu. Einnig að fylgt sé eftir áformum um endurheimt votlendis og annarra vistkerfa sem raskast.

Varðandi efnistökusvæðin ítrekar Náttúrufræðistofnun að fylgt sé ráðleggingum Hafrannsóknarstofnunar varðandi efnistöku í árfarvegum að öllu leyti og þar með talið að fallið sé frá efnistöku þar sem það á við.

Náttúrufræðistofnun er tilbúin til frekari ráðgjafar um málið eins og við á og ef þess er óskað.

Virðingarfyllst,

Snorri Sigurðsson
Sviðsstjóri náttúruverndar